

Intervju

Emir Sokolović: Stvaralaštvo je prokletstvo i privilegija

Intervju: Marko Bačanović

Photo: Emir Sokolović, privatna arhiva

Emir Sokolović, pisac je rodom iz Zenice, danas apatrid, čije je književno stanište jako teško odrediti, s obzirom na osebujnost ličnosti i opusa, kao i njegovog ultimativnog vrednovanja, prisutnog skoro isključivo u inostranstvu, posebno u Italiji, zemlji čiji su mu književni meridijani ipak ponudili svoje okrilje. Petnaest autorskih ukoričenja, što pjesničkih, proznih, esejističkih, dramskih, govori prije svega kvalitativno dovoljno o njegovoj poetici.

Pored prebogatog opusa, Sokolović je svojoj nekadašnjoj književnoj sredini otvorio prozor u svijet, uspostavivši čitavu samostojeću scenu. Od 2012. godine vodi artistski klub "Plava paleta" i u odsustvu bilo kakve logističke podrške uspijeva realizovati oko dvjesto referentnih međunarodnih događaja. 2015. godine je, ispred kluba "Plava paleta", pokrenuo Međunarodni književni festival "Pero Živodraga Živkovića", gdje se na javni poziv redovito odazivaju autori iz svih zemalja regiona, kao i književnici iz cijelog svijeta.

U razgovoru za *A Priori*, Sokolović se osvrće na neka od temeljnih pitanja, vezanih za različite umjetničke i filozofske aspekte kroz koje je moguće promatrati odbljesak njegove kreacije.

Upravo ste se vratili iz Pjačence, gdje je vaše djelo postalo dio stalne postavke jedinog evropskog Muzeja poezije. U Italiji gotovo da ne postoji nagrada koju niste dobili. Kakvi su vaši utisci, o samoj instituciji Muzeja poezije, a i

šire, o prilikama u književnosti, kada je Italija u pitanju, te šta je to što tamošnje vjetrove čini povoljnijim u odnosu na naše?

Sušтина je isključivo u tome da Italija posjeduje precizno definisan vrijednosni sistem, posebno kada je riječ o književnosti, a nadasve, kada je u pitanju poezija. U vrijednosnom sistemu koliko god postojali ljubitelji poetske riječi pa i sudili o vrijednosti nekog djela (shodno svojim skromnim mogućnostima), prevashodno postoje poznavaoци sa čijim znanjem se nije igrati i koji preciznije od astrološkog kantara postavljaju određeno djelo (ukoliko to zavrjeđuje) na poziciju koja pripada isključivo samom djelu. Tako, kada je o vrijednosnim standardima riječ, ne postoji lijepa, već vrijedna pjesma. A i znaju se parametri koji definišu određeno poetsko ostvarenje.

U Zenici, gradu iz kojeg dolazite, već osam godina ste organizator Međunarodnog književnog festivala „Pero Živodraga Živkovića“. Recite nam nešto o Živodragu Živkoviću, kao stvaraocu sa jedne i običnom čovjeku kojeg ste poznavali sa druge strane? U čemu je njegov ponajveći značaj za Zenicu, grad koji ga se, reklo bi se, institucionalno, odrekao?

Prevashodno treba sve sagledavati unutar konteksta da je vrijednosni sistem unutar te nastambe bolestan u kontinuitetu. Stoga ne treba da čudi da se prave vrijednosti nikada za života nisu prepoznavale, a da ne kažem objektivno i shodno djelu i vrjednovalе. Žile je bio prosvjetni radnik i predavao je maternji jezik u jednoj od osnovnih škola u Zenici. U sklopu škole je organizovao literarnu sekciju „Raško Dimitrijević“, jednu od najprestižnijih u domovini. Da ništa više nije uradio, bilo bi dovoljno, mada njegov uspjeh se uistinu i kreće u svezi njegovog literarnog tkiva. Da ne govorimo o tome da sam imao priliku sresti jako malo osoba sa takvom književnom erudicijom koja bi uveliko posramila i profesore književnosti sa prestižnih svjetskih univerziteta. A kada već pitate za njegov značaj, svakako da je to tišina u kojoj je živio naspram golemosti djela koje je stvorio.

U Vašem posljednjem objavljenom djelu, romanu *Oslobađanje* prisutne su brojne intertekstualnosti, reklo bi se i multimedijalne reference, kako one vezane za druge vidove umjetničkog izražavanja, tako i one filozofske? Recite nam nešto o izvorima sa kojih se *Oslobađanje*, zapravo, oslobodilo?

Definitivno stoji da je posao svakog ozbiljnog autora čitanje i referentna lektira uz analitički pristup. Teško bi sada bilo govoriti o konkretnim izvorima koji su podsvjesno doprinijeli intertekstualnosti unutar *Oslobađanja*. Ali definitivno nije strano da je linearna fabula unutar romana nedovoljna da bilo koja proza ima ozbiljan ton; fabula je samo skeletni sistem unutar kojeg autor gradi djelo. A izuzetno me raduje da ste postavili to pitanje u odnosu na dati roman; to je naznaka da je djelo ozbiljno i studiozno pripremano.

Na koji način hermetizam, kao učenje o odnosu mikrokosmičkog čovjeka i makrouniverzuma, nalazi svoje mjesto u modernoj, reklo bi se smisla lišenoj, čisto narativnoj književnosti? Stiće se utisak da je sama kvalifikacija nečega kao „hermetičnog“ poprimila sasvim oprečnu, često i negativnu semantičku konotaciju, kada je umjetnost u pitanju. Da li je to rezultat jedne opšte erudicijske devalvacije pa samim tim, kako autorskog, tako i čitačevog, paničnog bijega od ispodpovršinskog ili je to zapravo nešto drugo?

Definitivno postoji nešto što analizirajući možemo svesti pod Kreativni čin. Isti, nepobitno, uz autorsku vrsnost u ovladavanju pripadajućih artističkih disciplina i elemenata, postaje Djelo. Svako djelo mora ovladati vremenom i prostorom, ili ono uopšte i nije djelo, već prosta hronika ili psihoterapijski dnevnik kojeg danas ne manjka. Sve je pitanje standarda koji se redefinišu unutar svake epohe, a danas smo definitivno orobljeni estradom kao najvišim kreativnim iskazom. To je, definitivno, neodgovorno. Unutar tako nekontrolisane produkcije jako je teško uhvatiti referentne elemente po kojima bi se autor prihvatio kao jedinstven Glas. Ukoliko ne pripadate mejnstrimu, gotovo da ne postojite. Tada ogromnu poteškoću, pored konstantnog preispitivanja kojim ozbiljni autori vrlo često i kontinuirano pristupaju, predstavlja Kreativno opstati. Stoga je unutar Djela neophodno utkati mnogo promišljanja koja neupitno uvode u višeslojnost, što ne znači – po automatizmu – i hermetizam. Postoji nešto što jeste Djelo i ono što to nije, kao i nesagledivo precizni instrumentarij da se to ustvrdi. A ukoliko neko ne vlada tim disciplinama i upotrijebi iz svog *komoditeta* termin hermetizam, to ne znači da je istinski i objektivan. I sam termin hermetizam nije urođen već penetriran od strane kritičara; znači – stečen. Stoga mu ni ne pridodajem neku pažnju; za mene je posve strani element.

U brojnim svojim esejima pa i u samom romanu *Oslobađanje*, ističete stvaralački čin kao jedinu zadovoljštinu koja zapravo pripada stvaraocu. To nerijetko uključuje i potpunu retrakciju u samospoznajnu samoću i misticizam, iz kojih jedino i može da potekne nešto autentično? Neko će to, sa egzistencijalne strane, nazvati i autodestruktivnim. Ako eliminišemo puko i profano postojanje, kao prihvatljiv koncept, nije li upravo smrt, u smislu spoznaje i njezinog oslobađanja, i ono najautentičnije što stvaralac svestremenog ultimativno posjeduje?

Unutar stvaralačkog čina su samo dva subjekta (pod uslovom da je uradak prepoznat kao autentična stvorenina), a to su: Djelo i stvaralac. Ostalo su efemerije koje su, najčešće, destruktivna komponenta unutar samog stvaralačkog čina. Ne možemo govoriti o stvaraocu kao subjektu u pokušaju; uvijek i definitivno, Djelo je to koje svojom osobenošću i postignućem daje to lascivno zvanje onom ko ga je realizovao. I ukoliko imamo realizovano djelo, to je stvaralac. Ne postoji stvaralac u pokušaju. Ako bi postojao, koji nivo realizovanog djela bi bilo dovoljno za tu kvalifikaciju? U realnosti, najčešće se dešava zamjena teza; govorimo tako ozbiljno o autorima u pokušaju. Djelo se uvijek prepoznaje pa čak i ako ga ne uspijevamo interpretirati. Ukoliko smo ustvrdili da postoje samo pomenuta dva subjekta, šta autoru može da predstavlja jedinu moguću i ličnu satisfakciju: definitivno ono što je jedini fluid unutar subjekata, a to je zadovoljstvo unutar stvaralačkog čina. Sve ostalo pripada drugima...

***Demon je riječ, riječ je demon*, svojevrstan je epilog *Oslobađanja*, strukturalno i stilski potpuno drugačiji od ostatka romana. Spominje se načelo „demonskog“ sa svojim osnovnim atributom - „zlom“, kao suštvenom ljudskom i stvaralačkom osobinom i korištenom svake strasti, pa tako i kreacije. Na koji način razlučiti tu vrstu zla od onog svakodaneg i kako na pravom mjestu povući granicu? Svjedoci smo da se brojni umjetnici gube u močvarama pakosti i sujete, baš kao što i ovo nemetaforično zlo poprima dijabolične aspekte kreacije. Da li su te uloge možda i lako zamjenjive? Koliko je zla u kreaciji i koliko je zapravo kreacije u zlu?**

Da. Ali da navedem segment iz knjige: „...*Osnovno obilježje demonskog je Zlo. Ali, dozvolite da podcrtam, neoskr-*

navljeno Zlo... Stoga mi je dozvoljeno da konstatujem kako je svaka kreacija u korijenu, biti, Zlo – iz logičnog zaključka, što nešto rastaće kako bi kao Feniks poletjela iz pepela do neslućenih nam visina, uzdižući nas Aktom (tjelesnim) do zasljepljujućih domova onih koji su preživjeli katarzu i gdje kao Prinčevi sa svim što je Ljupkost otkrivaju Tron na koji treba da nas uspne sve što je suštastveno naše – naše Zlo. Tada s pravom možemo uskliknuti „Stvoreni smo!“...“ Znam da navedeni citat definitivno daje najsadržajiji odgovor na pomenuto pitanje.

Šta za Vas znači prazan prostor koji nam priroda ostavlja na dar i kao mogućnost gotovo ritualnog magijskog popunjavanja, svako već u skladu sa vlastitim afinitetom i harizmom? Nije li takva mogućnost, toliko nam ipak nadohvat pored stvarnosti, upravo i u pravom smislu, Poezija?

Pisao sam u *Ogledima* kako je stvaralaštvo prevashodno privilegija. A samim time i prokletstvo. Malo je onih koji dostojanstveno mogu nositi tu privilegiju, a da ne posrnu pred samoćom i tišinom. Ali da li bi i dijamanti bili vrijedni da ih ima kao kamenja u kamenolomu? Neuki će jako brzo to relativizirati konstatacijom da se o ukusima ne vrijedi raspravljati. Pri tome, svakako, neće ni pokušati da postave tezu da se ukus izgrađuje. A kako, to treba odgonetnuti sam.

U čemu je, po Vama, univerzalna tajna odnosa između pjesnika i onostranog ničega, čije nešto samo prislućuje i pokušava ga prebjeći na vlastiti mlin oživotvoravanja? Koliko tu zapravo ima transcendentalnog, s obzirom da je empirijski jezik njegovo jedino opipljivo oruđe?

Prevashodno moramo biti svjesni da je to ništa, u suštini sve i mi uspijevamo da mu osvijetlimo samo nepojmljivo zanemarljivu česticu svojom Kreacijom. Zato uvijek i imamo toliko prostora za kontinuiran rad i, ukoliko smo sistematični i precizni, gotovo da i nema preklapanja sa prethodnim uradcima. Ostalo je sve pitanje konteksta unutar kojeg doživljavamo određeno Djelo; promjenom konteksta mijenjamo smisao i to nam omogućava kontinuirano druženje sa Ostvarenjem. Egzaktne i monotone elemente nalazimo isključivo u prirodnim naukama. Pitanje je samo koliko će autor uspjeti realizovati torusnu konstrukciju unutar Ostvarenja. Sve ostalo su nijanse...

DEMON JE RIJEČ; RIJEČ JE DEMON (Odlomak iz romana *Oslobađanje*, Emira Sokolovića)

Najnužnije u tekstu koji slijedi jeste da se da definicija demonskog i izbjegnju potencijalne nejasnoće po tom pitanju. Pojam bih svrstao u introvertne relacije vezane za ličnost (ili lik, ako je u pitanju literarno djelo) unutar koje uskrsavaju zaboravljene i zaboravljene emocije kojima je za cilj destrukcija onog ko ih je potakao. Neizostavno bi se takvo što moglo tretirati i kao božanski fluid koji je unutar nas, a koji svojim biološkim postojanjem negira bilo što što nije apsolutnog karaktera, ili – drugim riječima – ono što podliježe mijenama, a potom i nestanku. Njegovo pobuđivanje neumitno uslovljava razor onog ko ga nosi, ali omogućava i iskupljenje i opravdanost za postojanje u periodu nagovještaja, kroz rane istine i prosvjetljenja koja se čute. Jedino božanska supstanca (ili supstanca Providnosti – kako bi odagnali teološku potku) teži negiranju prolaznog. To što je konvencionalno i što poznaje i temelji se na kategoriji straha, ili nas prisiljava na „normalan (malo)građanski život“ po pitanju pozicija „sigurnosti“ nije kategorija za vrjednovanje. Sjeme se želi osloboditi tog i skeptično promatra to što činimo, iznuđujući bijes kao posljedicu duhovne impotentnosti.

Za razliku od kreativaca, postoje i literarni likovi koji nisu svjesni postojanja kategorije ukletosti. S pravom se možemo, stoga, zapitati: kakva je razlika biti svjestan ili ne; ako Posjećenost bivstvuje, osnovno je da li je neko posjećen. Nažalost. Suštinska razlika je u dozi kreativnosti. Obje kategorije, zasigurno, zaslužuju istu pažnju (isti stepen zainteresovanosti kod pojedinca), ali s tom bitnom razlikom da oni koji su svjesni postojanja pandemonijskog, posjeduju odveć veliku kreativnost i oni su ti koji oslikavaju potonje, one koji ekscentričnošću (o drugoj prirodi ne bih da izlažem kao o vidu ispoljavanja demonskog, već kao o ekscentričnosti koja je svojstveno obilježje njihove egzistencije) plijene pažnju.

Dakle, da rezimiramo. Prevažodno, demonsko posjeduje dva stepena egzistencije. Prvi (niži stepen) bi bio nesvjesni – kada demonsko ne nailazi na opravdanje za svoje obznanjivanje, već djeluje bez samosvijesti posjećenog; dok bi drugi oblik bio kada je Posjećeni dovoljno vidovit, te je svjestan svoje pozvanosti.

Osnovno obilježje demonskog je Zlo. Ali, dozvolite da podcrtam, neoskrnavljeno Zlo. Nekada je neko rekao da je strast element u kojem živimo i da bez nje vegetiramo. Pa zar strasti nisu oslobađanje i najsuptilnijih kutaka imaginacije? Da se potvrdno odgovori, zanemarljivo je u poređenju sa potkom koju izražavaju. Stoga mi je dozvoljeno da konstatujem kako je svaka kreacija u korijenu, biti, Zlo – iz logičnog zaključka što nešto rastaće kako bi kao Feniks poletjela iz pepela do neslučenih nam visina, uzdižući nas Aktom (tjelesnim) do zasljepljujućih domova onih koji su preživjeli katarzu i gdje kao Prinčevi sa svim što je Ljupkost otkrivaju Tron na koji treba da nas uspne sve što je suštastveno naše – naše Zlo. Tada s pravom možemo uskliknuti „Stvoreni smo!“.

Svojevremeno su mnogi definisali onog koji je pao iz obijesti, i to s ciljem da usreći one koji mu pripadaju i njihovom kaznom da se okiti kao lovorom. Taj kojeg povlačimo kalom ostaje uvijek na Tronu sa zagonetkom na usnama, ili kako ga je Erl Lavlejs oslikao: „Čovjek koji mrzi svoju rasu? Pa ipak, neki su govorili da on može da izgleda veselo među veselim svijetom; ali su priznali da njegov osmijeh, ako ga posmatrate često i izbliza, gubi svaki izgled veselosti i pretvara se u porugu; da, osmijeh zaista može dospjeti na njegove usne, ali ne i dalje od njih; niko nije vidio da se smiju i njegove oči...“. Zašto?! Zato što ono od čega je sazdana njegova Put, to Posjedovati, može imati samo jednom. Ljubomorana na poklonike, žrtvuje ih na oltaru uz himnu otaca staru koliko i Bol. Ti vapaji iz nutrine su mu u zelenim očima, čiju koronu ne može da osvoji nešto prolazno – smijeh. Užareni vrutci će nositi izgnanstvo uzvišena roda, staro koliko i Istočni grijeh. Tek uz detaljnije sagledavanje opala, osjetimo strah od dubine, i u „tom svom zaziranju njegov duh bješe postavio prijestol daleko od svijeta, u predjelima koji su samo njemu pripadali; i tako je, hladno nadlijećući ono što se dešavalo dole, izgledalo kao da njegova krv mirno teče...“.

„Priroda ih čini vješticama“ – To je genij svojstven ženi i njenoj naravi. Žena se rađa kao vila. Zanos kojem se redovno prepušta čini od nje sibilu. Ljubav – čarobnicu. Tananost i zloća (često čudljiva i dobrohotna) – vješticu, onu koja odlučuje o sudbini ili bar umanjuje, ublažava muke“ (Žil Mišle). Pomenuta definicija savršeno odgovara onoj koja rađa. Rađanje je njena Posjećenost i prokletstvo – korak za koji bježi bogu. Ona rađa konkretno – Prirodu; a tvorac?! Stoga nemušti odlučite da prognaju pobunu i ustoličite Inkviziciju koja će presveta da zatire sebe samu. Ta koja je

Pjesmu nosila u utrobi bila je progonjena kao vučica i to stoga što je posjedovala moć. Bilo je govora o nadnaravnim moćima tih ljubimica Mjeseca; ali ta koja rađa, voli i krv i dušu rođenog. U spregama sopstvena duha rađa se pobuna, želja za tronom, a osama i uspinje, ali preko duša podanika. Tron ne bira sredstva da bude posjednut, kao ni one koje ustoličava. Ili kako je Mišle rezimirao o Moćima sibila: „Ona ima dva dara: prosvjetljenost lucidne ludosti, koja je, zavisno od stepena, poezija, vidovitost, izuzetna pronicljivost, govor naivan i lukav, a ponajviše sposobnost da se vjeruje sopstvenim lažima. Taj dar nije poznat vješcu. S vješcem ništa ne bi otpočelo.

Iz tog dara proizlazi druga, uzvišena moć samozačeca, partenogeneza, koju naši filozofi sada otkrivaju kod ženki mnogih vrsta, kada je riječ o fizičkoj plodnosti, a ona nije manje izvjesna kada je posrijedi duhovno začeca.

Začela je i rodila u samoći. Koga? Svoje drugo ja, koje joj liči toliko da se od nje ne može razlikovati.

Sina mržnje, začetog u ljubavi. Jer, bez ljubavi se ništa ne može stvoriti. Iako uplašena od tog djeteta, toliko joj prija što ga ima, toliko uživa u tom idolu, da ga odmah postavlja na oltar, odaje mu poštu, prinosi mu sebe kao žrtvu i živu hostiju. Često će sama reći svom sudiji: „Bojim se sad samo da ne patim dovoljno zbog njega“.